

УДК: 330.55:[338.45:677(497.7)“2005/2017“
339.564[338.45:677(497.7)“2005/2017“
331.5:[338.45:677(497.7)“2005/2017“

Оригинален научен труд

МЕСТОТО И ЗНАЧЕЊЕТО НА ТЕКСТИЛНАТА ИНДУСТРИЈА ВО НАЦИОНАЛНАТА ЕКОНОМИЈА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА: УЧЕСТВО ВО БДП, ИЗВОЗОТ И ВРАБОТЕНОСТА

Доц. д-р Елена Веселинова¹, Гоце Милевски²

¹ Економски факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
elena.veselinova@ugd.edu.mk

² Студент на МБА менаџмент, Економски факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
goce.208390@student.ugd.edu.mk

Апстракт. Фокусот на овој труд е анализата на улогата на текстилната индустрија во националната економија на Република Македонија. Главната цел е да се утврди што ја одредува вистинската структура во оваа конкретна индустрија и како тоа влијае на националните економски категории, како што се: бруто домашниот производ, извозот и нивото на вработеност. Резултатот од истражувањето е дека повеќе од една третина од вкупниот извоз, како и повеќе од една третина од вработеното население во производствениот сектор, е дел од текстилната индустрија, но оваа индустрија создава само 3% од националниот БДП. Заклучоците покажуваат дека погоре наведената статистика се должи на многу ниското ниво на дополнителна вредност кај сите производи што го сочинуваат извозот на оваа индустрија. Се очекува развиените земји да ги задржат креативните активности на производниот процес во своите ланци на вредности и да ги пренесат основните производствени активности во други помалку развиени земји. Но, текстилните компании од земјите во Југоисточна Европа (меѓу кои и Република Македонија) би можеле да ја играат улогата на мост помеѓу модерните текстилни брендови и непознатите производители од Средниот и Далечниот Исток.

Клучни зборови: текстилната индустрија, текстилни компании, БДП, извоз, вработување, Република Македонија

Abstract. The focus of this paper is the analysis of the role of the textile industry in the national economy of the Republic of Macedonia. The main objective is to consider what determines the actual structure in this particular industry and how it affects the national economic categories, such as: the gross domestic product, exports and the level of employment. The research results present that more than one third of the total exports, as well as more than one third of the employed population in the manufacturing sector accounted for the textile industry, but this industry creates only 3% of the national GDP. Conclusions reveal that the above mentioned statistics is due to the very low level of additional value among all the products that consist this industry's exports. It is expected that the developed countries would tend to keep the creative activities of the manufacturing process in their own terms and transfer the basic production activities in other less developed countries. But the textile companies from the countries in the South-East Europe (among which is the Republic of Macedonia) could play the role of a bridge between the modern textile brands and the niche producers in Middle and Far East.

Key words: textile industry, textile companies, GDP, export, employment, Republic of Macedonia

1. Вовед

Текстилната индустрија има посебно значење за економијата на Р.Македонија поради своето значајно учество во креирањето на вработеноста и извозот. Во изминативе дваесет години оваа индустрија ја доби улогата на колевка на приватните претприемнички иницијативи. Можностите за избалансиран регионален развој што ги нуди текстилната индустрија се уште една значајна карактеристика во прилог на нејзината важност. Глобализацијата и тенденциите за сè поголемо присуство на македонските претпријатија на странските пазари носат големи предизвици не само за текстилната индустрија, туку и за националната економија во целина. Развиените земји од Европа комплетно ги реструктурираа своите текстилни индустрии преку задржување на креативните активности од процесот на производство во свои рамки, а пренесување на производствените капацитети во други помалку развиени земји. Ваквиот тренд поволно се одрази врз развојот на македонската текстилната

индустрија. Интензивното лон производство одигра значајна улога за поставување на оперативните и финансиски основи за понатамошен развој на индустријата. Тоа што следува како иден предизвик е унапредување на досегашните односи на соработка со странските претпријатија.

2. Значајноста на текстилната индустрија во националната економија

За реализација на ваквите развојни потенцијали на текстилната индустрија, па и на националната економија во целина, особено е значајна стабилноста на основните параметри на макроекономската политика (монетарната, девизната и даночната политика) преку која се детерминираат условите на стопанисување. Либерализацијата на условите за стопанисување (која покрај другото се должи и на членството на Р.Македонија во Светската трговска организација) и послободното дејствување на пазарните законитости влијаат за зголемување на отвореноста на националната економија, за поголема достапност на странските пазари и во крајна линија, за подобрување на конкурентноста на текстилната индустрија.

Оваа индустрија е една од клучните преработувачки индустрии во Р.Македонија со забележително учество во формирањето на БДП, вработеноста и извозот, со посебен акцент на последните две. Динамиката на пораст на создадената додадена вредност иако покажува знаци на забрзување, споредено со онаа на вкупниот БДП и вкупната додадена вредност на Р.Македонија значително заостанува.

Производството на текстилни производи во последните години, од 2005 година наваму, бележи негативна тенденција, како кај производството на текстилни ткаенини, така и кај производството на облека, за разлика од позитивниот тренд во некои години кај вкупното индустриско производство, и одделно кај преработувачката индустрија.

Табела 1. Верижни индекси на индустриско производство по дејности

	2007/2006	2008/2007	2009/2008	2010/2009	2014/2013	2015/2014
Р.Македонија	103.7	105.5	91.3	95.2	103	105
Преработувачка индустрија	105.2	106.3	90.7	92.5	103	109
Производство на текстилни ткаенини	92.7	101.6	67.4	115.4	180	106
Производство на облека:доработка и боене на крзно	85.5	79.6	88.3	95.3	114	105

Покрај, позитивниот верижен индекс кај производството на текстилните производи 2008 во однос на 2007, или кај производството на облека во 2006 година, во однос на 2005 година, производството во 2009 година покажува намалување како резултат на кризата која ги продлабочи тековните проблеми во оваа дејност за да во 2010 година повторно имаме зголемување на производството како резултат на зголемените нарачки од страна на странските партнер. Во 2015 година во однос на 2014 година имаме зголемување на верижниот индекс на индустриско производство кај производството на текстилни ткаенини од 6% и зголемување од 5% кај производството на облека.

Табела 2. Базични индекси на индустриско производство по дејности

	2006	2007	2008	2009	2010	2016/ 2005
Р.Македонија	105.9	110	115.6	105.6	100.5	106.7
Преработувачка индустрија	106.4	112.2	118,8	106.5	98.5	106.2
Производство на текстилни ткаенини	97.1	86	88.2	59	68.1	58
Производство на облека:доработка и боене на крзно	108.6	93.5	74.8	65.9	62.8	80.1

2005=100

При тоа, најголем пад е забележан во 2015 година, кај ткаенините за 42% , а кај облеката за 19.9% во однос на производството од 2005 година, секако под влијание на економската криза, последните случување со светската економска криза, односно намалените нарачки од странство, условени од намалената побарувачка за готови текстилни производи.

Но податоците даваат до знаење дека кризата само ги усложни дотогашните негативни состојби, односно ги продлабочи постојните тековни проблеми во оваа дејност.

Уште една од специфичностите на извозот од текстилната индустрија е високата застапеност на лон производството, кој во производството на облеката константно учествува околу 93%, а само 7% отпаѓа на класичното производство. Отаму, оваа дејност е со висок степен на зависност од случувањата односно порачките за производство од странство.

Табела 3. Индекси на индустриско производство

	I-XII 2012/I-XII 2011	I-XII 2013/I-XII2012	I-IV 2017 – I-IV 2016
Р.Македонија	97.2	103.2	98.2
Преработувачка индустрија	97.8	102.8	97.2
Производство на текстилни ткаенини	94	179.8	95.5
Производство на облека:доработка и боење на крзно	92.8	113.7	79.3

Според податоците за индустриското производство за 3 месеци од 2017 година споредено со истиот период од 2016 година, кај производството на текстилни ткаенини имаме намалувањена производството за 4.5%, а додека производството на облека има намалување од 20.7%.

3. Остварен извоз, увоз, структура и карактеристики

Во Табела 4 е прикажана динамика на движење на вкупниот извоз од Р. Македонија, како и, споредбено, извозот од текстилната индустрија во периодот 2005-2017 година.

Табела 4. Движење на извозот во периодот 2005-2017 година

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	I-III 2017
	(во 000 американски долари)									
Вкупен извоз	2.041	3.978	2.691	3.301	4.455	4.001	4.266	4.933	4.489	1.202
Вкупен извоз на текстилна индустрија	539	766	627,5	619.9	720.2	657.7	701.5	748.4	596.4	136.6
Текстилни ткаенини	25	55	45,5	56.4	61.8	59.9	77.6	78.6	67.1	17.5
Готови текстилни производи	513	711	582,0	563.5	658.4	598.2	623.9	669.8	529.3	119.1

Извор: Стопанска комора на Македонија, Здружение на текстилната индустрија, *Информации за текстилната индустрија*, Скопје, 2017

Во анализираниот период, учеството на извозот од текстилната индустрија во вкупниот извоз има варијабилност во интервалот 15%-26%. Што се однесува до структурата на извозот, соодносот меѓу застапеноста на двете гранки од текстилната индустрија е изразито асиметричен, така што учеството на извозот на предива и ткаенини во вкупниот извоз од текстилната индустрија е околу 5%-10%, додека учеството на готовите текстилни производи (конфекција и трикотажа) изнесува околу 90%-95%.

Што се однесува до дисперзираноста на пазарите, извозот е концентриран кон одреден број земји кои се сметаат за традиционални партнери за соработка. Овој факт обезбедува сигурност за стабилен и одржлив раст на извозот во иднина. Во зависност од обемот, одделните земји во кои се реализира извозот се поделени во три групи: во *првата група* се опфатени земјите во кои се остварува

извоз на текстилни производи во вредност над 5 милиони американски долари годишно. Во оваа група спаѓаат: Германија, Грција, Холандија, Велика Британија, Италија, САД, Србија, Црна Гора, Турција, Хрватска и Белгија. Претпријатијата од овие земји се т.н. *стратегиски партнери* на македонските текстилни претпријатија, бидејќи на извозот во овие земји отпаѓа 95% од вкупниот извоз на текстилната индустрија. Во *втората група* се класифицирани земјите во кои се остварува годишен извоз меѓу 1 и 5 милиони американски долари. Нивното сумарно учество во извозот на текстилната индустрија се движи околу 4%. Во третата група спаѓаат земји во кои се остварува извоз во помали износи. Редоследот на ранг листата на одделните земји во кои се остварува извозот на текстилната индустрија е презентираан во Табела 5.

Табела 5. Ранг листа на земји според вредноста на остварениот извоз на текстилни производи од Р.Македонија во 2007 година

(во 000 \$)

ПРВА ГРУПА ЗЕМЈИ			
Ранг	Земја	Остварен извоз	Учество во %
1.	Германија	280.108	51,36
2.	Грција	106.055	19,45
3.	Холандија	95.165	6,45
4.	В.Британија	28.337	5,20
5.	Италија	22.462	4,12
6.	САД	11.879	2,18
7.	Србија и Црна Гора	11.708	2,15
8.	Турција	7.206	1,32
9.	Хрватска	7.154	1,31
10.	Белгија	5.506	1,01
Извоз на овие 10 земји		515.580	94,54
ВТОРА ГРУПА НА ЗЕМЈИ			
Ранг	Земја	Остварен извоз	Учество во %
11.	Австрија	5.265	Расте
12.	Швајцарија	3.632	Варира-расте
13.	Босна и Херцеговина	3.623	Варира-расте
14.	Шпанија	3.294	Варира-опаѓа
15.	Словенија	2.030	Опаѓа
16.	Франција	1.998	Опаѓа
17.	Бугарија	1.711	Варира-расте
18.	Данска	193	Опаѓа
Извоз во овие 8 земји		21.746	3,99 (стагнира)
ТРЕТА ГРУПА ЗЕМЈИ			
Ранг	Земја	Остварен извоз	Учество во %
19.	Полска	2.319	Расте
20.	Чешка	1.774	Расте
21.	Романија	1.312	Расте
22.	Словачка	760	Расте
23.	Албанија	482	Варира-расте
Извоз во овие 5 земји		6.647	1,22 (расте)
Вкупен извоз		545.365	100,00

Извор: приспособено според *Стратегија за развој на текстилната индустрија на Република Македонија*, Министерство за економија, Скопје, 2007, стр.111

Редоследот во принцип не се менува, со исклучок на значителниот пад на извозот во САД поради укинувањето на квотите за увоз на текстилни производи од Р.Македонија. Сепак, треба да се изнајдат начини за исполнување на условите кои се потребни за зголемување на извозот и

искористување на можностите од овој огромен пазар. Сосема логично, ЕУ продолжува да биде најголемиот пазар за извоз на македонските текстилни производи.

Што се однесува до увозот на текстилни производи, забележителни се варијации како во обемот, така и во структурата во анализираниот период од 2005 до 2017 година. Динамиката на пораст на увозот на текстилни предива и ткаенини (до 80% од вкупниот увоз на текстилни производи) е во директна корелација со зголемувањето на извозот на готови текстилни производи. Ваквиот увоз не е штетен за домашната економија, бидејќи станува збор за материјали кои се доработуваат до краен производ и потоа се извезуваат во странство (независно дали станува збор за лон производство или повисока форма на извоз). Загрижувачки е порастот на увозот на готови текстилни производи кои претставуваат директна закана за домашните текстилни претпријатија. Во продолжение е презентирана Табела 6 во која е претставен увозот на текстилни производи во периодот 2005-2017 година.

Табела 6. Движење на увозот во периодот 2005-2017 година

	2005	2008	2009	2010	2012	2013	2014	2015	I-III 2017
Увоз на текстил	34.608	480.368	387.379	403.200	439.484	480.860	525.710	455.800	105.072
Увоз на облека	5.856	88.222	74.184	64.650	63.978	72.591	79.040	72.546	20.796
Вкупно	40.464	568.590	461.563	467.8	503.462	553.451	604.750	528.346	146.664

Извор: Стопанска комора на Македонија, Здружение на текстилната индустрија, Информации за текстилната индустрија, Скопје, 2017

4. Вработеноста во текстилната индустрија и нејзини карактеристики

Најголем дел од претпријатијата во текстилната индустрија во Р.Македонија се организирани како мали и средни претпријатија со вкупен број на вработени од 30-500 работници. Овој факт е позитивен, бидејќи обезбедува поголема флексибилност на претпријатијата во однос на менување на асортиманот на производи, производство на мали серии и краток период на испорака на финалниот производ. Ваквите предности претставуваат клучен фактор за успешна соработка со странските претпријатија. За да се добие претстава за значајноста на учеството на текстилната индустрија во креирањето на вработеноста во Р. Македонија, во наредната табела е презентиран бројот на вработени во текстилната индустрија во периодот 2007-2016 година.

Табела 7. Број на вработени во текстилната индустрија во периодот 2007-2016 година

	2007	2008	2009	2010	2012	2013	2016
Вкупно вработени по сектори и дејности	434 041	434 858	426.252	435.524	474.398	483.447	501.788
Преработувачка индустрија	113 088	107 706	100.382	102.472	101.132	104.214	111.559
Производство на текстил и текстилни производи	43 848	40 173	39 735	38 487	36 072	35 348	36 877
Производство на текстилни ткаенини	5 292	4 535	4 362	4 051	2 712	2 737	5 135
Производство на предмети за	38 556	35 638	35 376	34 436	33 360	32 611	31742

облека							
--------	--	--	--	--	--	--	--

Извор: Стопанска комора на Македонија, Здружение на текстилната индустрија, *Информации за текстилната индустрија*, Скопје, 2017

Кога е во прашање бројот на вработени во текстилната индустрија треба да се земе во предвид и бројот на непријавени вработени. Постоењето на овој неформален сектор не може да се негира. Според проценките на релевантните институции бројот на непријавени вработени изнесува околу 10% од вкупниот број на формално вработените во претпријатијата од текстилната индустрија. Што се однесува до образовната структура може да се констатира дека во текстилните претпријатија доминантно е учеството на работници со средно образование.

Заклучоци

Текстилната индустрија се карактеризира со релативно голема побарувачка на стручна работна сила. Сепак, постои недостиг од обучени текстилни работници, а интересот за доквалификација и преквалификација во оваа област е на доста ниско ниво и покрај високата невработеност во државата. Причините за ваквата состојба се комплексен резултат од дејството на бројни социо-економски фактори. На среден и долг рок недостигот од квалификувана работна сила може да се компензира со инвестирање во нова технологија и автоматизирани машини, но поради својот трудоинтензивен карактер, потребата од квалитетни човечки ресурси е перманентна и од нив зависи развојот на текстилната индустрија.

Напорите на македонските текстилни претпријатија за преминување во повисока форма на стратегиски партнерства при работењето со странските претпријатија би можеле да се остварат само преку соодветна специјализација, квалитетно производство и брзи испораки на готовите производи. За тоа се потребни образовани, обучени и мотивирани работници. Текстилната индустрија се одликува со доста квалитетна работна сила, изградена низ изминатиов период преку образовниот систем со долга традиција и стекнатото работно искуство. Меѓутоа, во изминатите неколку години интересот за оваа професија забележува значително опаѓање. Треба да се преземат сите потребни мерки за коргирање на ваквиот тренд.

Користена литература

1. Nikolova, Elena (2010) *Градење на стратегија на претпријатијата во текстилната индустрија на Р.Македонија*. Masters thesis, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Економски факултет – Скопје.
2. Veselinova, Elena and Gogova Samonikov, Marija (2013) *The role and importance of the textile industry in the national economy of the Republic of Macedonia: share of GDP, exports and employment*. Journal of Process Management – New Technologies, 1 (3).
3. *Информации за текстилната индустрија*, Стопанска комора на Македонија, Здружение на текстилната индустрија, Скопје, 2017.
4. *Македонија во бројки*, Државен завод за статистика, Скопје, 2009-2017.
5. *Стратегија за развој на текстилната индустрија на Република Македонија*, Министерство за економија, Скопје, 2007.